कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको मनोवाद लेखन क्षमताको अध्ययन

अनुसा राई

परीक्षा क्रमाङ्क : २८७१०३४५/०७३

त्रि.वि. दर्ता नं. : ९-२-६२६-१-२०१०

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा

स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टर नेपा.शि. ५४४

प्रयोजनार्थका निम्ति प्रस्तुत

शोधपत्र

शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर

२०७४/२०१८

प्रतिबद्धता पत्र

यस शोध प्रतिवेदनभित्रका सामग्रीहरू कहीँ कतैबाट साभार गरिएका छैनन् । यसका कुनै पनि अंश वा अन्य प्रयोजनका लागि उपयोग र प्रकाशनमा आएका छैनन् । तसर्थ शोध प्रतिवेदन नितान्त मौलिक भएको प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

....

अनुसा राई

(शोधार्थी)

मिति : २०७४/११/२८

शोध निर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विषयको नेपा.शि.५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत '**कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको मनोवाद लेखन क्षमताको अध्ययन**' शीर्षकको शोधपत्र शोधार्थी अनुसा राईले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । म यस शोध कार्यसँग पूर्णतः सन्तुष्ट रहेको छु । उहाँले कडा परिश्रम र लगनशीलताका साथ तयार पार्नु भएको प्रस्तुत शोधपत्रको उचित मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

सहप्रा.डा. कुश्मिला भट्टराई

(**शोध निर्देशक**)

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर

मिति : २०७४/१२/०१

Date : March 15, 2018

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौँ

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ अनुसा राईले **'कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको मनोवाद लेखन क्षमताको अध्ययन'** शीर्षकमा तयार पार्नु भएको प्रस्तुत शोधपत्र नेपाली विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उपयुक्त ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

क्र.सं	नाम	हस्ताक्षर
१.	प्रा.डा.रामप्रसाद भट्टराई (विभागीय प्रमुख)	....
२	सहप्रा.डा. ऋषिराम शर्मा (शोधविशेषज्ञ)	....
३.	सहप्रा.डा.कुश्मिला भट्टराई (शोध निर्देशक)	....

मितिः २०७४/१२/१८

Date: April 01, 2018

कृतज्ञता ज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र संकाय नेपाली शिक्षाको नेपा.शि ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ यो शोधपत्र तयार पारिएको हो । जुन शोधपत्रले मनोवाद लेखन अध्ययनको क्षेत्रमा जिज्ञासा राख्ने सबैमा सहयोग पुग्ने आशा गरेकी छु ।

प्रस्तुत शीर्षकको शोधपत्र स्वीकृत गरी अध्ययनका लागि अवसर प्रदान गर्ने नेपाली भाषा शिक्षा विभाग र शोधकार्यको शीर्षक छनोटदेखि लिएर सामग्री संकलन, लेखन, परिमार्जनका साथै पूर्णता प्राप्त गरिन्जेलको समयमा अनेकौं व्यस्त हुँदाहुँदै पनि हरेक समयमा हरेक समयमा र शब्द शब्दमा सचेत बनाउँदै समुचित मार्गनिर्देशन गर्नुहुने सहप्रा.डा. कुश्मिला भट्टराई ज्यूप्रति सर्वप्रथम म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्न चाहन्छु । शोधकार्यलाई आधिकारिक रूपमा अगाडि बढाउन शोधप्रस्तावलाई विभागीय स्वीकृति प्रदान गरी प्रस्तुत शीर्षकमा शोधकार्य गर्न अनुमति दिनुहुने विभागीय प्रमुख आदरणीय गुरु प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराईप्रति पनि कृतज्ञता ज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा विभिन्न चरणमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने गुरु डा.राजेन्द्र खनाल लगायत विभागका सम्पूर्ण गुरु तथा गुरुआमाप्रति हृदयदेखि नै आभार व्यक्त गर्दछु साथै अध्ययन अनुसन्धानका लागि विद्यार्थी उपलब्ध गराई आवश्यक सहयोग पुऱ्याउनु हुने प्रतिनिधि विद्यालयको प्रधानाध्यापक तथा विद्यालय परिवारलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

मेरो जीवनका हरेक समय र विविध क्षेत्रमा सफलताको उच्च कामना गर्दै संघर्षको मैदानबाट सही मार्गनिर्देशन गर्दै उच्च शिक्षाको यस विशिष्ट स्थानसम्म ल्याइदिनु हुने मेरो आदरणीय बाबा शिवराम राई र आमा सरस्वती राईप्रति म ऋणी छु । शैक्षिक क्षेत्रमा प्रगतिको कामना गरी सँधै हौसला प्रदान गर्नहुने मेरो परिवार र साथीहरूप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दै प्रस्तुत शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि नेपाली भाषा शिक्षा विभागमा पेस गर्दछु ।

अनुसा राई

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि.वि. कीर्तिपुर

शोधसार

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र संकाय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह, एम.एड. चौथो सेमेस्टर नेपा.शि ५४४ को आवश्यकता पूर्तिका निम्ति तयार पारिएको हो । प्रस्तुत अध्ययनमा सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको मनोवाद लेखन क्षमताको अध्ययन गर्नु, विद्यालय प्रकृतिका आधारमा तुलनात्मक अध्ययन गर्नु, लैङ्गिकताका आधारमा विद्यार्थीहरूको क्षमता पहिचान गर्नु जस्ता उद्देश्यहरू राखिएको छ ।

यस शोधकार्यका लागि सामग्रीहरू संकलन गर्ने क्रममा प्राथमिक स्रोतका रूपमा मोरङ जिल्लाका सामुदायिक र संस्थागत गरी १० वटा विद्यालयबाट १०० जना विद्यार्थीहरूलाई नमुनाका रूपमा लिइएको छ । गौण सामग्रीका रूपमा यस शोधकार्यसँग सम्बन्धित शोध र पुस्तकहरू रहेका छन् ।

जम्मा पाँच अध्यायमा सम्पन्न यस शोधपत्रको अध्याय एकमा शोधको परिचय अन्तर्गत पृष्ठभूमि, समस्याकथन, शोधको उद्देश्य, औचित्य, पूर्वकार्यको पुनरावलोकन, शोधकार्यको सीमाङ्कन प्रस्तुत गरिएको छ । त्यसै गरी अध्याय दुईमा मनोवादको परिचय, भाषा शिक्षणमा मनोवाद लेखनको आवश्यकता र महत्त्व, मनोवाद लेखन र यसको लेखाइ सीपसँगको सम्बन्ध, मनोवाद लेखनका चरणहरू र मनोवादका बारेमा चर्चा गरिएको छ । त्यसै गरी अध्याय तिनमा अध्ययन विधि र प्रक्रिया अन्तर्गत जनसंख्याको पहिचान, प्रतिनिधि नमुना, सामग्री निर्माण, तथ्याङ्क संकलन, तथ्याङ्कको व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ । अध्याय चारमा समग्र विद्यार्थीहरूको लेखन क्षमता स्थितिको बारेमा उल्लेख गरिएको छ । अध्याय पाँचमा समग्र विद्यार्थीहरूको प्रतिशत, मध्यमान, मानक बिचलनका आधारमा मनोवाद लेखन क्षमताको तुलनात्मक रूपमा अध्ययन गरिएको छ । त्यसै गरी अध्याय छ मा सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता रहेको छ । यसरी शोधकार्य मूलतः क्षेत्रीय सामग्री संकलन विधिमा आधारित रहेर अनुसन्धान गरिएको छ । उपलब्ध तथ्याङ्कको वस्तुगत अध्ययनका लागि समूहगत मध्यमान, मानक बिचलन, प्रतिशताङ्क र श्रेणी निर्धारण गरी विद्यार्थीहरूको मनोवाद लेखन क्षमताको पहिचान गरिएको छ ।

शोध निष्कर्ष

प्रस्तुत अध्ययन मोरङ जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको मनोवाद लेखन क्षमताको अध्ययनमा गरिएको शोधकार्यमा विभिन्न खोज र अनुसन्धानको क्रममा प्राप्त गरेको परिणामको व्याख्या र विश्लेषणका आधारमा निष्कर्ष निकालिएको छ । कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको मनोवाद लेखन क्षमताको अध्ययन गर्दा अध्याय एकदेखि अध्याय छसम्म गरिएको छ । सो अध्ययनबाट आएको निष्कर्षलाई बुँदागत रूपमा निम्नानुसार देखाइएको छ । प्रस्तुत शोधकार्यका निष्कर्ष यसप्रकार छन् :

- पूर्णाङ्क २० को परीक्षामा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूले पाएको जम्मा अङ्क ५२९ र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूले पाएको जम्मा अङ्क ६०५ रहेको छ ।
- समग्रमा विद्यार्थीहरूको प्राप्ताङ्कलाई गणितीय तथ्याङ्कमा मध्यमानका आधारमा हेर्दा कक्षा आठका विद्यार्थीहरूमा २० पूर्णाङ्कको परीक्षणमा ११.५ र मानक बिचलनका आधारमा हेर्दा ३.३९ रहेको छ । समग्र विद्यार्थीहरूमा मध्यमान भन्दा तल ५२% र मध्यमान भन्दामाथि ४८% रहेको छ ।
- सामुदायिक विद्यालयका मध्यमान १०.५८ र मानक बिचलन ३.५५ रहेको छ भने संस्थागत विद्यालयको मध्यमान १२.१ र मानक बिचलन ९.६० रहेको छ । मध्यमान भन्दा तल २४% र मध्यमान भन्दा माथि २६% सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरू रहेका छन् ।
- लैङ्गिकताका आधारमा छात्रहरूको प्राप्ताङ्क ५१६ र छात्राहरूको प्राप्ताङ्क ६३४ रहेको छ र छात्रहरूको मध्यमान १०.३२ र मानक बिचलन २.९८ हो भने छात्राहरूको मध्यमान १२.६८ र मानक बिचलन ३.०८ रहेको छ । मध्यमान भन्दा तल ल्याउने छात्रहरू २९% र छात्राहरू १३% रहेको र मध्यमान भन्दा माथि ल्याउने छात्रहरू २१% र छात्राहरू ३७% रहेको छ ।

विषयसूची

पृष्ठ

अध्याय एक

शोधपरिचय

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि १

१.२ समस्या कथन ३

१.३ अध्ययनको उद्देश्य ४

१.४ अध्ययनको औचित्य र महत्त्व ४

१.५ अध्ययनको सीमाङ्कन ७

अध्याय दुई

पूर्वकार्यको पुनरावलोकन र मनोवादको सैद्धान्तिक अवधारणा

२.१ पूर्वकार्यको पुनरावलोकन ९

२.१.१ पुस्तक पुनरावलोकन १०

२.१.२ शोधपत्र पुनरावलोकन १३

२.२ मनोवादको परिचय २२

२.३ भाषा शिक्षणमा मनोवाद लेखन आवश्यकता र महत्त्व २४

२.४ मनोवाद लेखन र यसको लेखाइ सीपसँगको सम्बन्ध २५

२.५ मनोवाद लेखनका चरणहरू २६

२.६ मनोवाद लेखनका मूख्य पक्ष वा विशेषताहरू २८

२.७ मनोवाद लेखन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू २९

अध्याय तिन

अध्ययन विधि र प्रक्रिया

३.१ अध्ययनको विधि ३२

३.२ जनसंख्या पहिचान ३३

३.३ प्रतिनिधि नमुना छनोट ३३

३.४	सामग्री निर्माण	३५
३.५	परीक्षा सञ्चालन	३५
३.६	तथ्याङ्क संकलन	३६
३.७	तथ्याङ्क संकलनका स्रोतहरू	३६
३.८	व्याख्या विश्लेषण	३७
३.९	अध्ययनको रूपरेखा	३९

अध्याय चार

समग्र विद्यार्थीहरूको मनोवाद लेखन क्षमताको स्थिति

४.१	कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको मनोवाद लेखन क्षमताको स्थिति	४१
	४.१.१ समग्र विद्यार्थीहरूको मनोवाद लेखन क्षमताको स्थिति	४२
४.२	समग्र मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको मनोवाद लेखन क्षमताको स्थिति	४३

अध्याय पाँच

विद्यालय प्रकृतिका आधारमा मनोवाद लेखन क्षमताको अध्ययन

५.१	सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको मनोवाद लेखन क्षमताको स्थिति	४५
५.२	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको मनोवाद लेखन क्षमताको अध्ययन	४७
५.३	संस्थागत विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको मनोवाद लेखन क्षमताको स्थिति	४७
५.४	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको मनोवाद लेखन क्षमताको स्थिति	४९
५.५	लैङ्गिकताका आधारमा मनोवाद लेखन क्षमताको अध्ययन	५०
५.६	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्र र छात्राहरूको मनोवाद लेखन क्षमताको स्थिति	५१
५.७	मनोवाद लेखन सम्बन्धी कमी कमजोरी	५२
५.८	सुझावहरू	५४

अध्याय छ

सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता

६.१ सारांश ५५

६.२ निष्कर्ष ५७

६.३ शैक्षणिक उपयोगिता ५९

६.३.१ नीतिगत तह ६०

६.३.२ प्रयोगगत तह ६१

सन्दर्भ सामग्री सूची ६३

परिशिष्ट क) : मनोवाद लेखनमा उपयोग गरिएका प्रश्न

परिशिष्ट ख) : सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको नामावली र विवरण व्यक्तिगत विवरण